សំណៅពិនិត្យផ្ទៀងផ្ទាត់ចុងក្រោយ

គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស

## * សេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ លើរបាយការណ៍តាមកាលកំណត់លើកទីពីររបស់កម្ពុជា

១. គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស បានពិចារណារបាយការណ៍តាមកាលកំណត់លើកទីពីរ ដែលព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បានដាក់ជូនគណៈកម្មាធិការ (CCPR/C/KHM/2) នាសម័យប្រជុំលើកទី៣១៣៨ និង៣១៣៩ របស់ខ្លួន (CCPR/C/SR.3138 and 3139) ដែលបានប្រារព្ធឡើងនៅថ្ងៃទី១៧ និងទី១៨ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៥។ នាសម័យប្រជុំលើកទី៣១៥៧ របស់ខ្លួន (CCPR/C/SR.3157) ដែលបានប្រារព្ធឡើងនៅថ្ងៃទី៣១ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៥ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស បានអនុម័តសេចក្តីសន្និដ្ឋានចុងក្រោយ ដូចខាងក្រោមនេះ។

### <u>សេចក្តីផ្តើម</u>

២. គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្ស ស្វាគមន៍ការដាក់របាយការណ៍តាមកាលកំណត់លើកទីពីរ របស់កម្ពុជា ទោះជាមានការយឺតយ៉ាវរយៈពេល១០ ឆ្នាំក្តី។ គណៈកម្មាធិការសំដែងការកោតសរសើរចំពោះព័ត៌មាន ដែលមាននៅក្នុងរបាយការណ៍ និងសម្រាប់ឱកាសបន្តកិច្ចសន្ទនាប្រកបដោយន័យស្ថាបនារបស់ខ្លួនជាថ្មី ជាមួយគណៈប្រតិភូអន្តរក្រសួងរបស់រដ្ឋភាគី អំពីវិធានការផ្សេងៗដែលរដ្ឋភាគីបានចាត់ នៅក្នុងអំឡុងពេលនៃការធ្វើរបាយការណ៍ ដើម្បីអនុវត្តបទប្បញ្ញត្តិនៃកតិកាសញ្ញានេះ។ គណៈកម្មាការ វាយតំលៃខ្ពស់

* ត្រូវបានគណៈកម្មាធិការអនុម័ត នាសម័យប្រជុំលើកទី១១៣ របស់ខ្លួន (១៦ មីនា – ២ មេសា ២០១៥)។

ចំពោះការឆ្លើយតបជាលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់ភាគីរដ្ឋ (CCPR/C/KHM/Q/2/Add.1) ទៅនឹងបញ្ជីសំនួរដែលត្រូវបានបំពេញបន្ថែមដោយការឆ្លើយផ្ទាល់មាត់ដោយគណៈប្រតិភូ។

<u>ចំណុចវិជ្ជមាន</u>

៣. គណៈកម្មាធិការ ស្វាគមន៍ចំពោះវិធានការច្បាប់ និងវិធានការផ្លូវការទាំងឡាយ ខាងក្រោមនេះ ដែលភាគីរដ្ឋបានចាត់៖

(ក) ការអនុម័តច្បាប់ស្តីពីការបង្ការអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ និងការការពារជនរងគ្រោះ នៅក្នុងខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៥

(ខ) ការអនុម័តច្បាប់ស្តីពីការបង្ក្រាបការជួញដូរមនុស្ស និងការធ្វើអាជីវកម្មផ្លូវភេទ នៅក្នុងខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៨ និង

(គ) ការអនុម័តច្បាប់ស្តីពីការការពារ និងការលើកស្ទួយសិទ្ធិជនពិការ ក្នុងខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៩។

៤. គណៈកម្មាធិការ ស្វាគមន៍ចំពោះការចូលជាសមាជិក ឬការផ្តល់សច្ចាប័នដោយរដ្ឋភាគីលើលិខិតុបករណ៍អន្តរជាតិទាំងឡាយ ដូចខាងក្រោមនេះ៖

(ក) ពិធីសារបន្ថែមនៃអនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិកុមារ ពាក់ព័ន្ធនឹងការលក់កុមារ ពេស្យាកម្មកុមារ និងរូបភាពអាសអាភាសកុមារ នៅថ្ងៃទី៣០ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០២ និងស្តីពីការចូលរួមរបស់កុមារនៅក្នុងជម្លោះប្រដាប់អាវុធ នៅថ្ងៃទី១៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៤

(ខ) ពិធីសារបន្ថែមនៃអនុសញ្ញាប្រឆាំងទារុណកម្ម និងការប្រព្រឹត្តមកលើខ្លួន ឬទណ្ឌកម្មឯទៀត ដែលឃោរឃៅ អមនុស្សធម៌ ឬបន្ថោកបន្ទាប នៅថ្ងៃទី៣០ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៧

(គ) ពិធីសារបន្ថែមនៃអនុសញ្ញាស្តីពីការបំបាត់រាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងប្រឆាំងនឹងស្ត្រីភេទ នៅថ្ងៃទី១៣ ខែតុលា ឆ្នាំ២០១០

(ឃ) អនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិជនពិការ នៅថ្ងៃទី២០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១២ និង

(ង) អនុសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីការការពារជនគ្រប់រូបពីការបាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ នៅថ្ងៃទី២៧ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១៣។

## ចំណុចសំខាន់ៗនៃកង្វល់ និងអនុសាសន៍

### ការអនុវត្តន៍កតិកាសញ្ញា នៅថ្នាក់ជាតិ

៥. ទទួលស្គាល់ទន្ទឹមនឹងកត់សំគាល់ថា សន្ធិសញ្ញាសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ គឺជាផ្នែកមួយនៃច្បាប់កម្ពុជា ហើយដែលត្រូវអនុវត្តដោយផ្ទាល់នៅក្នុងតុលាការកម្ពុជានោះ គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីកម្រិតមានកំណត់ជាក់ស្តែង នៃការយល់ដឹងអំពីបទប្បញ្ញត្តិនៃកតិកាសញ្ញានេះ នៅក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការ ឬនៅក្នុងវិជ្ជាជីវៈច្បាប់ ដែលជាលទ្ធផលមានចំនួនករណីតិចតួចបំផុត ដែលតុលាការកម្ពុជា លើកសំអាង ឬប្រើប្រាស់បទប្បញ្ញត្តិនៃកតិកាសញ្ញានេះ។ (មាត្រា ២)។

**រដ្ឋភាគី គួរចាត់វិធានការសមស្រប ដើម្បីលើកកម្ពស់ការយល់ដឹងអំពីកតិកាសញ្ញានេះ ក្នុងចំណោមចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា មេធាវី និងសាធារណៈជនទូទៅ ដើម្បីធានាថា បទប្បញ្ញត្តិនៃកតិកាសញ្ញានេះ ត្រូវបានយកមកពិចារណា នៅចំពោះមុខតុលាការជាតិ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត គណៈកម្មាធិការជម្រុញលើកទឹកចិត្តឲ្យរដ្ឋភាគី ចូលជាសមាជិកនៃពិធីសារបន្ថែមនៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិ ស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ពាក់ព័ន្ធនឹងបណ្តឹងជាលក្ខណៈបុគ្គល។**

### ស្ថាប័នជាតិសិទ្ធិមនុស្ស

៦. ទន្ទឹមនឹងស្វាគមន៍ការណ៍ដែលថា មានសេចក្តីព្រាងច្បាប់មួយ ស្តីពីការបង្កើតស្ថាប័នជាតិសិទ្ធិមនុស្ស ដែលស្ថិតក្រោមការពិនិត្យនោះ គណៈកម្មាធិការមានការសោកស្តាយថាការបង្កើតស្ថាប័នមួយនេះ មានការអូសបន្លាយពេលវេលាពេលវែង (មាត្រា ២)។

**គណៈកម្មាការ ជម្រុញលើកទឹកចិត្តឲ្យរដ្ឋភាគី បង្កើតស្ថាប័នជាតិសិទ្ធិមនុស្សឯករាជ្យមួយ ស្របតាមគោលការណ៍ទីក្រុងប៉ារីស (សេចក្តីសម្រេចចិត្តលេខ៤៨/១៣៤ ឧបសម្ព័ន្ធរបស់មហាសន្និបាត)។**

### សមភាពយេនឌ័រ

៧. ទន្ទឹមនឹងស្វាគមន៍វិធានការទាំងឡាយ ដែលរដ្ឋភាគីបានចាត់ ដើម្បីបង្កើនការចូលរួមរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងជីវភាពសាធារណៈ គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីភាពជាតំណាងរបស់ស្ត្រីនៅមានកម្រិតទាប នៅក្នុងវិស័យនយោបាយ និងវិស័យសាធារណ ជាពិសេស ក្នុងមុខតំតំណែងពាក់ព័ន្ធនឹងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចផ្សេងៗ។ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ផងដែរ អំពីគំនិតចាស់គំរិលដែលនៅតែមាន ទាក់ទងនឹងតួនាទីរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងគ្រួសារ

និងនៅក្នុងសង្គម អត្ថិភាពនៃគម្លាតធំនៃប្រាក់ឈ្នួលទាក់ទងនឹងយេនឌ័រ និងការប្រមូលផ្តុំស្ត្រីនៅក្នុងវិស័យកម្លាំងពលកម្មដែលគ្មានជំនាញ និងមានប្រាក់ឈ្នួលទាប រាប់ទាំងវិស័យឧស្សាហកម្មកាត់ដេរផងដែរ (មាត្រា២, ៣, និងមាត្រា២៦) ។

**រដ្ឋភាគី គួរពង្រឹងវិធានការរបស់ខ្លួន ដើម្បីធានាសមភាពរវាងស្ត្រី និងបុរសនៅគ្រប់វិស័យទាំងអស់ រួមទាំងតាមរយៈការអនុវត្តន៍ឲ្យកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាពបន្ថែមទៀត នូវច្បាប់ និងគោលនយោបាយពាក់ព័ន្ធនានា។ ក្នុងន័យនេះ រដ្ឋភាគីគួរបន្តអនុវត្តវិធានការបណ្តោះអាសន្នពិសេស ដើម្បីបង្កើនការចូលរួមរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងជីវភាពនយោបាយ និងសាធារណៈ។ រដ្ឋភាគី គួរបង្កើនកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្លួន ដើម្បីបំបាត់គំនិតចាស់គំរិលខាងយេនឌ័រ សំដៅធ្វើការផ្លាស់ប្តូរទស្សនៈអំពីតួនាទីរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងសង្គម។ម្យ៉ាងវិញទៀត រដ្ឋភាគីគួរចាត់វិធានការ ដើម្បីកាត់បន្ថយគម្លាតប្រាក់ឈ្នួលទាក់ទងនឹងយេនឌ័រ និងការដោះស្រាយមូលហេតុទាំងអស់ សម្រាប់គម្លាតនោះ។**

<u>ការរើសអើងពូជសាសន៍</u>

៨. ទន្ទឹមនឹងគណៈកម្មាធិការ កត់សំគាល់អំពីការអះអាងរបស់រដ្ឋភាគីថា កម្ពុជាមិនរើសអើងចំពោះនរណាម្នាក់នោះ គណៈកម្មាធិការ នៅតែមានកង្វល់ចំពោះរបាយការណ៍ អំពីសកម្មភាពរើសអើង និងអំពើហិង្សាលើជនជាតិភាគតិចវៀតណាម (មាត្រា២, ២៦ និងមាត្រា២៧)។

**រដ្ឋភាគី គួរពង្រឹងកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្លួន ដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងការវាយប្រហារលក្ខណៈពូជសាសន៍និយម ប្រឆាំងនឹងជនជាតិភាគតិចវៀតណាម។ រដ្ឋភាគី គួរពិចារណាផងដែរ អំពីការបង្កើតផែនការសកម្មភាព ប្រឆាំងនឹងការរើសអើងពូជសាសន៍។**

<u>ការរើសអើងផ្អែកលើទំនោរផ្លូវភេទ ឬអត្តសញ្ញាណយេនឌ័រ</u>

៩. គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ផងដែរ ចំពោះរបាយការណ៍ស្តីពីការរើសអើងប្រឆាំងនឹងមនុស្សស្រីស្រលាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សប្រុសស្រលាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សស្រលាញ់ភេទទាំងពីរ និងមនុស្សប្តូរភេទ (LGBT) ជាពិសេសនៅកន្លែងធ្វើការ និងកន្លែងគាំពារសុខភាព។ គណៈកម្មាធិការ កត់សំគាល់ដោយកង្វល់អំពីកង្វះច្បាប់ដែលហាមប្រាមការរើសអើងឈរលើហេតុផលនៃទំនោរផ្លូវភេទ ឬអត្តសញ្ញាណយេនឌ័រ (មាត្រា២ និងមាត្រា២៦)។

រដ្ឋភាគី គួរពិនិត្យឡើងវិញនូវច្បាប់របស់ខ្លួន ដើម្បីធានាថា ការរើសអើងឈរលើហេតុផលនៃទំនោរផ្លូវភេទ និងអត្តសញ្ញាណយេនឌ័រ ត្រូវបានហាមឃាត់។ រដ្ឋភាគី គួរអនុវត្ត ផងដែរនូវសកម្មភាពផ្សព្វផ្សាយការយល់ដឹងដល់សាធារណៈជន ដើម្បីចូលរួមប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងការរើសអើង/ស្ទិកម៉ាសង្គម ប្រឆាំងនឹងមនុស្សស្រីស្រលាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សប្រុសស្រលាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សស្រលាញ់ភេទទាំងពីរ និងមនុស្សប្តូរភេទ (LGBT ។

<u>អំពើហឹង្សាទាក់ទងនឹងយេនឌ័រ</u>

១០. ទន្ទឹមនឹងកត់សំគាល់ពីកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់រដ្ឋភាគី ដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងអំពើហិង្សាលើស្ត្រីនៅកម្រិតធ្វើគោលនយោបាយ និងច្បាប់ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ផងដែរពីចំនួននៅទាបនៅឡើយ នូវការកាត់ទោស និងការផ្តន្ទាទោសចំពោះអំពើហិង្សាយេនឌ័រ។ គណៈកម្មាធិការ មានការសោកស្តាយចំពោះកង្វះព័ត៌មាន ដែលរដ្ឋភាគីបានផ្តល់ឲ្យទាក់ទងនឹងសំណងដល់ជនរងគ្រោះដោយអំពើហិង្សាផ្លូវភេទ ដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងអំឡុងរបបខ្មែរក្រហម ក៏ដូចជា ការខ្វះព័ត៌មាន ស្តីពីការវាយតំលៃលទ្ធផលនៃផែនការសកម្មភាពថ្នាក់ជាតិ ដើម្បីបង្ការអំពើហិង្សាប្រឆាំងនឹងស្ត្រី (២០០៩-២០១២) (មាត្រា៣ និងមាត្រា៧)។

រដ្ឋភាគី គួរធានាថា ករណីអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ និងអំពើហិង្សាផ្លូវភេទ ត្រូវបានធ្វើការស៊ើបអង្កេតឲ្យបានហ្មត់ចត់ ដែលជនដៃដល់ត្រូវបាននាំខ្លួនទៅផ្តន្ទាទោសតាមច្បាប់ ហើយផ្តល់សំណងគ្រប់គ្រាន់ដល់ជនរងគ្រោះ។ រដ្ឋភាគី គួរផ្តល់ផងដែរ នូវការបណ្តុះបណ្តាលចាំបាច់ដល់មន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់ និងមន្ត្រីតុលាការផ្សេងៗស្តីពីការផ្តន្ទាទោសអំពើហិង្សាទាក់ទងនឹងយេនឌ័រ និងជួយសម្រួលដល់ជនរងគ្រោះ ក្នុងការស្វែងរកយុត្តិធម៌។

<u>និទណ្ឌភាពសម្រាប់ការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សធ្ងន់ធ្ងរ</u>

១១. គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ ដោយសេចក្តីរាយការណ៍ថា មិនមាននរណាម្នាក់ទទួលខុសត្រូវចំពោះការសម្លាប់ក្រៅច្បាប់ ដែលគេអះអាងថា អំពើនេះត្រូវបានប្រព្រឹត្តជាពិសេស ដោយកងទ័ព នគរបាល និងកងរាជអាវុធហត្ថ នៅកម្ពុជា ចាប់តាំងពីមានកិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១ រហូតមក (មាត្រា៦)។

គណៈកម្មាធិការ រំលឹកអំពីអនុសាសន៍កន្លងមករបស់ខ្លួន (CCPR/C/79/Add.108, para. 11) ថា រដ្ឋភាគីមានកាតព្វកិច្ច ក្នុងការស៊ើបអង្កេតករណីទាំងអស់នេះ នូវការរំលោភសិទ្ធិមនុស្សកន្លងមក ការរំលោភបំពានជាពិសេសលើមាត្រា៦ នៃកតិកាសញ្ញានេះ

ផ្តន្ទាទោសជនដៃដល់ ហើយប្រសិនជាសមស្រប ត្រូវដាក់ទោសទណ្ឌពួកគេ និងផ្តល់សំណងដល់គ្រួសារជនរងគ្រោះ។

## ការប្រើប្រាស់កម្លាំងហួសហេតុ

១២. គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ ដោយសេចក្តីរាយការណ៍អំពីករណីមនុស្សស្លាប់ រងរបួសច្រើននាក់ និងមានមនុស្សម្នាក់បាត់ខ្លួនដោយបង្ខំ ក្រោយពីមានការបង្ក្រាបដោយកងកម្លាំងសន្តិសុខ នៅក្នុងអំឡុងពេលនៃបាតុកម្មនៅរាជធានីភ្នំពេញ ជាពិសេសនៅក្នុងអំឡុងពេលធ្វើបាតុកម្ម នៅថ្ងៃទី១៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៣ ការតវ៉ារបស់កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ នៅថ្ងៃទី១២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៣ និងការប្រមូលផ្តុំ ដែលបានធ្វើនៅថ្ងៃទី២-៣ ខែមករា ឆ្នាំ២០១៤។ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់បន្ថែមទៀត ពីកង្វះព័ត៌មានលំអិតអំពីការស៊ើបអង្កេតលើករណីទាំងនេះ។ នៅចុងបញ្ចប់ គណៈកម្មាធិការ នៅតែមានកង្វល់អំពីស្ថានភាពគតិយុត្តនៃសន្តិសុខសណ្តាប់ធ្នាប់ខណ្ឌ និងអំពីតួនាទីរបស់ពួកគេ នៅក្នុងយាមល្បាតបាតុកម្ម (មាត្រា៦, ៧ និងមាត្រា២១)។

**រដ្ឋភាគី គួរស៊ើបអង្កេតរាល់ការចោទប្រកាន់ទាំងអស់ ទាក់ទងនឹងការប្រើប្រាស់កម្លាំងហួសហេតុ ជាពិសេស ការប្រើប្រាស់កម្លាំងប្រល័យ ដោយនគរបាល និងបុគ្គលិកយោធា ហើយធានាថា ជនដៃដល់ត្រូវបានកាត់ទោស និងផ្តល់សំណងគ្រប់គ្រាន់ដល់ជនរងគ្រោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត រដ្ឋភាគី គួរបង្កើនកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្លួន ដើម្បីផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាជាប្រព័ន្ធដល់កម្លាំងសន្តិសុខទាំងអស់ រួមទាំងសន្តិសុខសណ្តាប់ធ្នាប់ខណ្ឌផងដែរ អំពីការប្រើប្រាស់កម្លាំង ជាពិសេស ក្នុងបរិបទនៃការធ្វើបាតុកម្ម ដោយគិតគូរឲ្យបានត្រឹមត្រូវអំពីគោលការណ៍របស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ស្តីពីការប្រើប្រាស់កម្លាំង និងអាវុធដោយមន្ត្រីប្រតិបត្តិច្បាប់។**

## ហាមប្រាមការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាប

១៣. គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ដោយសេចក្តីរាយការណ៍អំពីការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាបជនជាប់ឃុំ ដោយមន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់ ជាពិសេស ក្នុងបរិបទនៃការឃុំឃាំងរបស់នគរបាល និងសម្រាប់គោលបំណងនៃការទទួលបានចម្លើយសារភាព។ ក្នុងន័យនេះ គណៈកម្មាធិការមានការសោកស្តាយចំពោះអវត្តមានទិន្នន័យទូទៅនិងតាមផ្នែក អំពីបណ្តឹង ការស៊ើបអង្កេត ការចោទប្រកាន់ និងការផ្តន្ទាទោស ក្នុងករណីនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាប។ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ថា ចម្លើយសារភាពដែលបានមកពីការ

បង្ខិតបង្ខំ ឬការធ្វើទារុណកម្ម មិនអាចត្រូវបានសម្រេច ដោយមិនមានភស្តុតាង ហើយថា ចៅក្រមអាចប្រើប្រាស់ចម្លើយសារភាពបែបនេះបាន លុះត្រាតែមានភស្តុតាងមកបញ្ជាក់ ក្នុងដំណើរការក្តីក្នុងតុលាការ។ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់បន្ថែមទៀតថា មិនមានអាជ្ញា ទទួលពាក្យបណ្តឹងឯករាជ្យណាមួយ ដើម្បីទទួលដោះស្រាយបណ្តឹងបែបនេះ ហើយ ក៏មិនមានប្រព័ន្ធណាមួយ ដែលមានប្រសិទ្ធភាព សម្រាប់បង្ការការធ្វើទារុណកម្មនោះក៏ ទេដែរ (មាត្រា ៧, ១០ និង មាត្រា១៤)។

**រដ្ឋភាគីគួរបង្កើតយន្តការឯករាជ្យមួយសម្រាប់ទទួលពាក្យបណ្តឹង ដែលអំណាចស៊ើបអង្កេត រាល់ការចោទប្រកាន់ និងបណ្តឹងទាំងអស់ ទាក់ទងនឹងការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាប។ រដ្ឋភាគី គួរធានាផងដែរថា ជនដៃដល់នៃបទល្មើសទាំងនេះ ត្រូវបានកាត់ទោស ហើយថា ជនរងគ្រោះ ត្រូវបានផ្តល់សំណងគ្រប់គ្រាន់។ រដ្ឋភាគី គួរចាត់វិធានការចាំបាច់ ដើម្បីធានាថា ចម្លើយសារភាពដែលបានមកពីការធ្វើទារុណកម្ម ឬការធ្វើបាប មិនអាចយកជាការបានឡើយ នៅក្នុងតុលាការ នៅគ្រប់ករណីទាំងអស់ ស្របតាមច្បាប់ជាតិរបស់ខ្លួន និង មាត្រា១៤ នៃកតិកាសញ្ញានេះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត រដ្ឋភាគី គួរបង្កើតឲ្យបានឆាប់រហ័ស ឬដាក់ឲ្យអនុវត្តយន្តការបង្ការថ្នាក់ជាតិ សម្រាប់បង្ការទារុណកម្ម ដូចមានចែងក្នុងពិធីសារបន្ថែមនៃអនុសញ្ញាប្រឆាំងទារុណកម្ម និងការប្រព្រឹត្តមកលើខ្លួន ឬទណ្ឌកម្មឯទៀត ដែលឃោរឃៅ អមនុស្សធម៌ ឬបន្ថោកបន្ទាប។**

## <u>លក្ខខណ្ឌនៃការឃុំខ្លួន</u>

១៤. ទន្ទឹមនឹងស្វាគមន៍វិធានការផ្សេងៗដែលរដ្ឋភាគីបានចាត់ ដើម្បីធ្វើឲ្យប្រសើរឡើង ដល់លក្ខខណ្ឌនៃការឃុំខ្លួនក្នុងពន្ធនាគារ គណៈកម្មាធិការ កត់សំគាល់ដោយកង្វល់ពី ការដាក់អ្នកទោសច្រើនហួសចំណុច សេវាគាំពារសុខភាពមិនគ្រប់គ្រាន់ រួមទាំងការខ្វះ អាគារពន្ធនាគារសម្រាប់ដាក់ជនជាប់ឃុំដែលមានបញ្ហាសុខភាពផ្លូវចិត្ត និងពីការកាត់ បន្ថយរយៈពេលសម្រាប់ជនជាប់ឃុំ ចេញក្រៅបន្ទប់ឃុំឃាំង ដើម្បីធ្វើលំហាត់ប្រាណជា ប្រចាំថ្ងៃ ដែលការណ៍នេះ នៅតែជាបញ្ហាដដែលនៅក្នុងប្រព័ន្ធពន្ធនាគារ។ គណៈកម្មាធិការ មានកង្វល់ផងដែរ អំពីការអះអាងថាមានការប្រព្រឹត្តអំពើពុករលួយ នៅក្នុងស្ថាប័ន ពន្ធនាគារ។ គណៈកម្មាការ សម្តែងកង្វល់របស់ខ្លួន អំពីរយៈពេលវែងនៃការឃុំខ្លួនមុន សវនាការ និងការបង្ខាំងអ្នកទោសដោយបំពាន បន្ទាប់ពីពួកគេបានបំពេញចប់រយៈ ទោសហើយនោះ ដោយសារតែសាលក្រមស្ថាពរ មិនត្រូវបានទំនាក់ទំនង ឬបញ្ជូនទៅ អាជ្ញាធរពន្ធនាគារ (មាត្រា៩ និងមាត្រា១០)។

រដ្ឋភាគី គួរអនុម័តវិធានការមានប្រសិទ្ធភាព ដើម្បីកាត់បន្ថយចំនួនអ្នកទោសដាក់ច្រើនលើសចំណុះនៅក្នុងមណ្ឌលឃុំឃាំង និងធានាលក្ខខណ្ឌនៃការឃុំខ្លួន ដែលគោរពសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់អ្នកទោស ស្របតាមមាត្រា១០ នៃកតិកាសញ្ញានេះ។ រដ្ឋភាគី គួរធានាផងដែរឲ្យមានការស៊ើបអង្កេតឆាប់រហ័ស និងឯករាជ្យ និងផ្តន្ទាទោសជាយថាហេតុចំពោះមន្ត្រីរដ្ឋដែលទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើពុករលួយ ដាក់ពន្ធនាគារ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត រដ្ឋភាគី គួរធានាថា ចុងចោទ ត្រូវបានឃុំខ្លួនរង់ចាំសវនាការ តែក្នុងករណីចាំបាច់បំផុតប៉ុណ្ណោះ ហើយអនុវត្តជម្រើសផ្សេងៗជំនួសឲ្យការដាក់ពន្ធនាគារ។ វិធានការបន្ទាន់ គួរត្រូវបានចាត់ដើម្បីធានាទំនាក់ទំនង ឬការបញ្ជូនសាលក្រមស្ថាពររបស់តុលាការ ទៅអាជ្ញាធរពន្ធនាគារ និងសាមីជនជាប់ឃុំ។

កុមារមានទំនាស់នឹងច្បាប់

១៥. ទោះបីជាកត់សម្គាល់ឃើញព័ត៌មានដែលបានផ្តល់ជូនដោយគណៈប្រតិភូ ទាក់ទិននឹងស្ថានភាពនៃសេចក្តីព្រាងច្បាប់ស្តីពីយុត្តិធម៌អនិតិជនក៏ដោយ គណៈកម្មការនេះមានការព្រួយបារម្ភណ៍ពីភាពមិនមាននូវប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌អនិតិជន និងការពិតដែលថាកុមារជារឿយៗត្រូវឆ្លងកាត់នីតិវិធីដូចគ្នាទៅនឹងនីតិជនដែរ។ គណៈកម្មការក៏មានកង្វល់ផងដែរលើការខកខានមិនបានធានាថាអនីតិជនដែលជាប់ឃុំត្រូវបានឃុំខ្លួនដាច់ដោយឡែកពីនីតិជន (មាត្រា ១០ ១៤ និង២៤)។

**រដ្ឋភាគីគួរតែចាត់វិធានការដើម្បីបង្កើតប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌អនីតិជន ក្នុងគោលបំណងធានាថាអនីតិជនត្រូវបានប្រព្រឹត្តិមកលើក្នុងរបៀបមួយសមស្របតាមអាយុរបស់ពួកគេ។ រដ្ឋភាគីគួរធានាផងដែរនូវការដាក់អនីតិជន និងនីតិជនឲ្យនៅដាច់ដោយឡែកពីគ្នានៅកន្លែងឃុំខ្លួន ដោយអនុលោមតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិ។**

ការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនដោយបំពាន

១៦. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់ទៅលើ របាយការណ៍អំពីការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនដោយបំពានលើជនគ្មានផ្ទះសម្បែង អ្នកសុំទាន អ្នកប្រើប្រាស់គ្រឿងញៀន កុមារតាមចិញ្ចើមផ្លូវ និងអ្នករកស៊ីផ្លូវភេទ នៅក្នុងផ្នែក "សង្គមកិច្ច" យុវជនីតិសម្បទា និងមជ្ឈមណ្ឌលស្តារនីតិសម្បទាគ្រឿងញៀន។ វាគឺជាកង្វល់ជាពិសេសអំពីការចោទប្រកាន់ពីការធ្វើទារុណកម្ម ការការធ្វើបាប និងការរំលោភបំពានផ្សេងទៀត ដែលប្រព្រឹត្តដោយបុគ្គលិកធ្វើការនៅស្ថាប័នទាំងនេះ (មាត្រា ៧, ៩ និង ១០)។

**រដ្ឋភាគីគួរតែចាត់វិធានការចាំបាច់ទាំងអស់ដើម្បីបញ្ឈប់នូវការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនដោយបំពានលើជនគ្មានផ្ទះសម្បែង អ្នកសុំទាន អ្នកប្រើប្រាស់គ្រឿងញៀន កុមារតាមចិញ្ចើមផ្លូវ**

និងអ្នករកស៊ីផ្លូវភេទ។ រាល់ករណីនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាបទាំងអស់ គួរតែស៊ើបអង្កេត ហើយ ប្រសិនបើមានភស្តុតាងពិតប្រាកដបង្ហាញពីករណីទាំងនេះ គួរតែផ្តន្ទាទោស និងដាក់ទោសទណ្ឌ។

## សិទ្ធិទទួលបានកិច្ចប្រឹក្សាយោបល់

១៧. គណៈកម្មការមានកង្វល់ថា ស្របតាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ បុគ្គលដែលត្រូវបានចាប់ខ្លួនមានសិទ្ធិទទួលបានជំនួយពីមេធាវី បានតែ បន្ទាប់ពីការឃាត់ខ្លួន ២៤ ម៉ោងប៉ុណ្ណោះ។ គណៈកម្មការនេះក៏សម្តែងនូវកង្វល់ផងដែរលើកង្វះខាតមេធាវី ជាពិសេសនៅតាមបណ្តាខេត្តឆ្ងាយៗ និងសិទ្ធទទួលបាននូវជំនួយផ្នែកច្បាប់របស់បុគ្គលដែលជាប់ចោទពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។ គណៈកម្មការនេះកត់សម្គាល់ថា កង្វះនៃសិទ្ធទទួលបាននូវកិច្ចប្រឹក្សាយោបល់ក្នុងករណីទាំងនេះអាចបង្កឲ្យមានឧប្បត្តិហេតុនៃការធ្វើទារុណកម្ម និងការធ្វើបាបលើបុគ្គលដែលបានឃាត់ខ្លួនទាំងនោះ (មាត្រា ១ និង១៤)។

រដ្ឋភាគីគួរតែធានាថា គ្រប់ទិដ្ឋភាពច្បាប់ និងទម្លាប់អនុវត្តរបស់ខ្លួនលើការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ត្រូវមានសុខដុមនីយកម្មជាមួយនឹងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃមាត្រា ៩ និង ១៤ នៃកតិកាសញ្ញា ដូចមានចែងក្នុង សេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ៣២ (២០០៧) ស្តីពីសិទ្ធិស្មើភាពគ្នានៅចំពោះមុខតុលាការ និងសាលាជម្រះក្តី និងសិទ្ធិទទួលបានការជំនុំជម្រះដោយយុត្តិធម៌ និងសេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ៣៥ (២០១៤) ស្តីពីសេរីភាព និងសន្តិសុខរបស់មនុស្ស រាប់ទាំង តាមរយៈការអនុញ្ញាតឲ្យជនជាប់ឃុំដែលជាប់ចោទពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌអាចទទួលបានភ្លាមៗនូវសិទ្ធទទួលបានជំនួយពីមេធាវី ចាប់ពីដំណើរការដំបូងនៃការដកហូតសេរីភាពរបស់ខ្លួន។ ការទទួលបាននូវកិច្ចពិគ្រោះយោបល់គួរតែត្រូវផ្តល់ឲ្យនៅគ្រប់ដំណាក់កាលទាំងអស់នៃនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ។

## ការជួញដូរមនុស្ស

១៨. ទោះបីជាកត់សម្គាល់ឃើញមានកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់រដ្ឋភាគីដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងការជួញដូរមនុស្សក៏ដោយ ក៏គណៈកម្មការនេះមានកង្វល់អំពីការស៊ើបអង្កេតដែលបានរាយការណ៍ថាមានការធ្វើ ឡើងតិចតួច ហើយការដាក់ទោស និងកង្វះទិន្នន័យផ្លូវការអំពីករណីទាំងឡាយនៃជួញដូរមនុស្ស (មាត្រា ៨)។

រដ្ឋភាគី គួរបង្កើន និងសម្របសម្រួលកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្លួនឲ្យបានល្អប្រសើរជាងមុនក្នុងការប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងការជួញដូរមនុស្ស និងក៏គួរពិចារណាផងដែរអំពីការបង្កើតទីភ្នាក់ងារកណ្តាលផ្លូវការដើម្បីទទួលខុសត្រូវចំពោះការប្រយុទ្ធប្រឆាំងការជួញដូរមនុស្ស និងតាមរយៈការស៊ើបអង្កេត និងការផ្តន្ទាទោសជនល្មើសជាប្រព័ន្ធ និងជាទូទៅ។ លើសពី

នេះទៀត រដ្ឋភាគីគួរតែធានានូវកិច្ចការពារគ្រប់គ្រាន់ សំណង និងសំណងជំងឺចិត្ត ដល់ជនរងគ្រោះ រាប់ទាំងការស្តារនីតិសម្បទា។

**អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា**

១៩. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីសេចក្តីរាយការណ៍ដែលថា មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់នៃរដ្ឋភាគីបានធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ម្តងហើយម្តងទៀតដែលជ្រៀតជ្រែកការប្រព្រឹត្តិទៅ និងឯករាជ្យភាពរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា (ECCC) និងថា សេចក្តីថ្លែងការណ៍នេះបង្ហាញនូវការស្ទាក់ស្ទើររបស់រដ្ឋភាគីដើម្បីបន្តផ្តន្ទាទោសជនសង្ស័យបន្ថែមទៀតនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងរបបខ្មែរក្រហម។ ក្នុងន័យនេះ គណៈកម្មាធិការកត់សម្គាល់លើការឆ្លើយតបរបស់រដ្ឋភាគីថា ខ្លួនមិនបានជ្រៀតជ្រែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីរបស់តុលាការនៃ អ.វ.ត.ក ទេ និងខ្លួនស្វាគមន៍ចំពោះការសន្យាអះអាងរបស់ខ្លួនដែលបានផ្តល់ឱ្យក្នុងអំឡុងពេលកិច្ចពិភាក្សាថា ទោះនាពេលអនាគតក៏មិនការជ្រៀតជ្រែកដែរ (មាត្រា ១៤)។

**រដ្ឋភាគីដែលគួរចាត់វិធានការដើម្បីការពារឯករាជ្យភាពពេញលេញនៃ អ.វ.ត.ក និងបានសហការជាមួយ ECCC ក្នុងការបំពេញមុខងាររបស់ខ្លួន។**

**ឯករាជ្យភាពនៃប្រព័ន្ធតុលាការ**

២០. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីកង្វះនៃប្រព័ន្ធតុលាការឯករាជ្យ មិនលំអៀង និងមានការសោកស្តាយចំពោះការចោទប្រកាន់ជាច្រើនអំពី អំពើពុករលួយនៅក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការនេះ។ គណៈកម្មការនេះបានកត់សម្គាល់ដោយកង្វល់ថា ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំអង្គតុលាការ ច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈនៃចៅក្រម និងព្រះរាជអជ្ញា និងច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (SCM) ដែលបានអនុម័តនៅឆ្នាំ២០១៤ មិនបង្កើតបាននូវការធានាការពារគ្រប់គ្រាន់នូវឯករាជ្យភាពរបស់តុលាការឡើយ (មាត្រា ១៤) ។

**រដ្ឋភាគីគួរចាត់វិធានការបន្ទាន់នានាដើម្បីធានា និងការពារឯករាជ្យភាពពេញលេញ និងភាពមិនលំអៀងនៃប្រព័ន្ធតុលាការ និងការធានាថា ប្រព័ន្ធតុលាការនេះដំណើរការដោយសេរី ដោយគ្មានការដាក់សម្ពាធ និងការជ្រៀតជ្រែកពីអង្គប្រតិបត្តិ។ វាគួរតែធ្វើការពិនិត្យឡើងវិញនូវច្បាប់ទាំងស្តីពីប្រព័ន្ធតុលា ដើម្បីកាត់បន្ថយសមត្ថកិច្ចរបស់ក្រសួងយុត្តិធម៌ និងពង្រឹងឯករាជ្យភាពរបស់តុលាការ។**

**សេរីភាពនៃការសម្តែងមតិ និងការបង្កើតសមាគម**

២១. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីរបាយការណ៍នៃការសម្លាប់អ្នកកាសែត អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងតួអង្គសង្គមស៊ីវិលផ្សេងៗទៀត។ គណៈកម្មការនេះក៏មានកង្វល់ផងដែរអំពីរបាយការណ៍នៃការយាយី និងការបំភិតបំភ័យដល់អ្នកកាសែត អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស សហជីពកម្មករ សកម្មជនដីធ្លី និងបរិស្ថាន ព្រមទាំងតួអង្គសង្គមស៊ីវិលដទៃទៀត ក៏ដូចជាសមាជិកនៃគណបក្សប្រឆាំង ដែលនៅតែបន្តត្រូវគេផ្តន្ទាទោសចំពោះសកម្មភាពរបស់ពួកគេ ជាពិសេសតាមរយៈការដាក់ជាទោសព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទល្មើសបរិហាកេរ្តិ៍ និងបទល្មើសដែលមិនច្បាប់មិនមានចែងច្បាស់លាស់ផ្សេងទៀត។ លើសពីនេះទៅទៀត គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីការរឹតត្បិតលើ សេរីភាពនៃការបញ្ចេញមតិដែលកំណត់ដោយច្បាប់ដែលបានធ្វើវិសោធនកម្មស្តីពីការ
បោះឆ្នោតជ្រើសតាំងតំណាងរាស្ត្រ។ ទោះបីគណៈកម្មាធិការកត់សម្គាល់ដោយកោតសរសើរថា ការទំនាក់ទំនងតាមអនឡាញ និងសកម្មភាពរបស់អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលត្រូវបានរីវឌ្ឍទៅមុខដោយរលូននៅក្នុងរដ្ឋភាគីក៏ដោយ ក៏គណៈកម្មការមានកង្វល់អំពីសេចក្តីរាយការណ៍ដែលថា សេចក្តីព្រាងច្បាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មតាមអ៊ីនធឺណិត និងសេចក្តីព្រាងច្បាប់ស្តីពីសមាគម និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល អាចមានបទប្បញ្ញត្តិដាក់ការរិតត្បិតលើទំនាក់ទំនងតាមអនឡាញ និងដាក់ការរឹតត្បិតហួសហេតុលើអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល (មាត្រា ៦, ៧, ១៩ និង ២២) ។

**រដ្ឋភាគីគួរធានាថា បុគ្គលគ្រប់រូបអាចអនុវត្តដោយសេរីនូវសិទ្ធិសេរីភាពបញ្ចេញមតិ និងការបង្កើតសមាគមរបស់ពួកគេ អនុលោមតាម មាត្រា ១៩ និង ២២ នៃកតិកាសញ្ញា និងសេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ ៣៤ (២០១១) របស់គណៈកម្មាធិការនេះ ស្តីពីសេរីភាពនៃគំនិតនិងការសម្តែងមតិ។ ដោយធ្វើដូចនេះ ភាគីរដ្ឋគួរតែៈ**

**(ក) ចាត់វិធានការជាបន្ទាន់ដើម្បីស៊ើបអង្កេតពាក្យបណ្តឹងនៃការសម្លាប់ និងការផ្តល់កិច្ចការពារដ៏មានប្រសិទ្ធិភាពដល់អ្នកកាសែត អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងតួអង្គសង្គមស៊ីវិលផ្សេងៗទៀតដែលត្រូវបានទទួលរងនូវការបំភិតបំភ័យ និងការវាយប្រហារនានាដោយសារតែសកម្មភាពវិជ្ជាជីវៈរបស់ពួកគេ**

**(ខ) ចៀសវាងពីការផ្តន្ទាទោសអ្នកកាសែត អ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងតួអង្គសង្គមស៊ីវិលផ្សេងៗទៀត ដែលយកការផ្តន្ទាទោសនេះជាមធ្យោបាយនៃការធ្វើឲ្យញញើត ឬបង្អាក់ទឹកចិត្តដល់ពួកគេពីការសម្តែងមតិរបស់ពួកគេដោយសេរី**

**(គ) ចូរពិចារណាកុំដាក់បទបរិហាកេរ្តិ៍ជាទោសព្រហ្មទណ្ឌ និងលើកយកនូវបទប្បញ្ញត្តិពាក់ព័ន្ធណាមួយផ្សេងទៀតនៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ឲ្យស្របទៅនឹងមាត្រា ១៩ នៃកតិកាសញ្ញានេះ**

(ឃ) ពិនិត្យឡើងវិញនូវច្បាប់បច្ចុប្បន្ន និងច្បាប់មិនទាន់តាក់តែងឡើងរបស់ខ្លួន រាប់ទាំងសេចក្តីព្រាងច្បាប់ស្តីឧក្រិដ្ឋកម្មតាមអ៊ីនធឺណិត និងច្បាប់ស្តីពីសមាគម និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ដើម្បីបញ្ចៀសនូវការប្រើប្រាស់វាក្យសព្ទមិនច្បាស់លាស់ និងការរឹតត្បិតហួសហេតុ ដើម្បីធានាថា ការរឹតត្បិតណាមួយលើការអនុវត្តសេរីភាពនៃការបញ្ចេញមតិនិងការបង្កើតសមាគម ពិតជាអនុលោមតាមលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃ មាត្រា ១៩ កថាខ័ណ្ឌទី ៣ និង ២២ នៃកតិកាសញ្ញានេះ។

## សិទ្ធិសេរីភាពនៃការជួបប្រជុំដោយសន្តិវិធី

២២. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីការកើនឡើងនូវរបាយការណ៍នៃការចាប់ខ្លួនបាតុករដោយបំពាន និងទម្លាប់អនុវត្តដែលតម្រូវឱ្យពួកគេផ្តិតមេដៃលើឯកសារដោយត្រូវសន្យាថានឹងមិនធ្វើបាតុកម្មទៀតទេនាពេលអនាគត (មាត្រា ២១)។

**រដ្ឋភាគីគួរធានាថា ច្បាប់ស្តីពីការធ្វើបាតុកម្មដោយសន្តិវិធី ត្រូវបានអនុវត្ត អនុលោមតាមកតិកាសញ្ញានេះ។ រដ្ឋភាគីក៏គួរតែធានាផងដែរថា ការអនុវត្តនូវសិទ្ធិនៃការជួបប្រជុំដោយសន្តិវិធីសិទ្ធិ គឺមិនត្រូវមានការរឹតត្បិតផ្សេងៗ ក្រៅពីការរិតត្បិតដែលអនុញ្ញាតឲ្យមានក្រោមកតិកាសញ្ញានេះ។**

## សិទ្ធិក្នុងការរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ និងសមភាពរបស់សហព័ទ្ធ

២៣. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់ថា មាត្រា ៩៥០ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី ចែងថាស្ត្រីម្នាក់មិនត្រូវរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ ម្តងទៀតទេ រហូតដល់ ១២០ ថ្ងៃ បានកន្លងទៅ គិចចាប់ពីថ្ងៃនៃការរំលាយ ឬមោឃភាពនៃអាពាហ៍ពិពាហ៍មុនរបស់នាង។ គណៈកម្មការនេះក៏មានកង្វល់ផងដែរលើបទបញ្ជាមួយ ដែលបានចេញ ដោយក្រសួងការបរទេស ដែលរឹតត្បិតសិទ្ធិក្នុងការរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍រវាងបុរស និងបុរសបរទេស និងស្ត្រីកម្ពុជា ដោយសម្អាងលើមូលដ្ឋាននៃអាយុ និងប្រាក់ចំណូលរបស់បុរស (មាត្រា ៣, ២៣ និង ២៦)។

**រដ្ឋភាគីគួរលុបចោលបទប្បញ្ញត្តិ ដែលរើសអើង ឈរលើហេតុផល ភេទ អាយុ និងប្រាក់ចំណូល ទាក់ទងទៅនឹងអាពាហ៍ពិពាហ៍។**

## ទណ្ឌកម្មលើរាងកាយ

២៤. ទោះបីជាទទួលស្គាល់ថា ការដាក់ទណ្ឌលើរាងកាយត្រូវបានហាមប្រាមនៅក្នុងសាលារៀន និងប្រព័ន្ធដាក់ទោសទណ្ឌក៏ដោយ គណៈកម្មាធិការនេះមានកង្វល់ថា ការប្រើប្រាស់ការដាក់ទណ្ឌកម្មនេះ នៅតែស្របច្បាប់នៅតាមផ្ទះ ជាកន្លែងដែលវាបន្តទទួលយក និងអនុវត្តជាលក្ខណៈប្រពៃណីដោយឪពុកម្តាយ និងអាណាព្យាបាល ថាជាទម្រង់មួយនៃវិន័យ (មាត្រា ៧ និង ២៤)។

រដ្ឋភាគីគួរចាត់វិធានការជាក់ស្តែង ដោយរាប់ទាំងតាមរយៈ វិធានការច្បាប់ តាមការចាំបាច់ ដើម្បីបញ្ចប់ការដាក់ទណ្ឌកម្មលើរាងកាយ នៅគ្រប់ទីកន្លែងទាំងអស់។ គួរលើកទឹកចិត្ត រាល់ទម្រង់វិន័យអហិង្សាទាំងអស់ ធ្វើជាជម្រើសក្នុងការដាក់ទណ្ឌកម្មលើរាងកាយ និងគួរ ធ្វើយុទ្ធនាការផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានជាសាធារណៈដើម្បីលើកកម្ពស់ការយល់ដឹងអំពីផល ប៉ះពាល់ដែលបង្កគ្រោះថ្នាក់នៃការដាក់ទណ្ឌកម្មលើរាងកាយនេះ។

ការចូលរួមក្នុងកិច្ចការសាធារណៈ

២៥. គណៈកម្មាធិកត់សម្គាល់ដោយកង្វល់ថា ច្បាប់ពីរដែលបានធ្វើវិសោធនកម្មរួច គឺ ទាក់ទងនឹងគណៈកម្មាធិការជាតិរៀបបោះឆ្នោត និងការបោះឆ្នោតជ្រើសតាំងតំណាង រាស្ត្រ ដែលបានអនុម័តនៅថ្ងៃទី១៩ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៥ ដោយពុំមានកិច្ចពិគ្រោះ យោបល់ពិតប្រាកដ ដែលដំណើរការស្រដៀងគ្នានេះ ច្បាប់ជាមូលដ្ឋានចំនួនបី ស្តីពី ប្រព័ន្ធតុលាការ ត្រូវបានអនុម័តនៅខែឧសភា ឆ្នាំ២០១៤។ ទោះបីជាមានការកត់ សម្គាល់លើគោលបំណងរបស់រដ្ឋភាគី ដើម្បីអនុម័តច្បាប់ស្តីពីសមាគម និងអង្គការ មិនមែនរដ្ឋាភិបាលក៏ដោយ ក៏គណៈកម្មាធិការកត់សម្គាល់ដោយកង្វល់អំពីកង្វះតម្លាភាព នៅក្នុងដំណើរការអង្គនីតិបញ្ញត្តិ នៅក្នុងរដ្ឋភាគី ដូចបានធានាដោយ មាត្រា ២៥ នៃ កតិកាសញ្ញានេះ (មាត្រា ២៥)។

រដ្ឋភាគីគួរតែធានាឱ្យបាននូវតម្លាភាពក្នុងដំណើរការអង្គនីតិបញ្ញត្តិ និងគួរតែពិចារណា លើការធ្វើសេចក្តីព្រាងច្បាប់ទាំងឡាយ ឲ្យសាធារណៈជនបានដឹង ដើម្បីងាយស្រួល ឲ្យប្រជាពលរដ្ឋ ជជែកដេញដោល និងធ្វើកិច្ចសន្ទនាជាសាធារណៈ ជាមួយ តំណាងរបស់ ពួកគេ ដោយត្រូវគិតគូរអំពីសេចក្តីពន្យល់ទូទៅលេខ២៥ (១៩៩៦) របស់គណៈកម្មា ធិការនេះ ស្តីពីសិទ្ធិចូលរួមក្នុងកិច្ចការសាធារណៈ សិទ្ធិបោះឆ្នោត និងសិទ្ធិទទួលបាន ស្មើភាពគ្នានូវសេវាសាធារណៈ។

សិទ្ធិបោះឆ្នោត

២៦. គណៈកម្មាធិការចាត់ទុកថា ការបដិសេធជាទូទៅលើសិទ្ធិបោះឆ្នោតរបស់ទណ្ឌិត មិនបំពេញតាមលក្ខណ្ឌតម្រូវនៃមាត្រា ១០ កថាខ័ណ្ឌទី ៣ ដែលបានចែង ពាក់ព័ន្ធនឹង មាត្រា ២៥ នៃកតិកាសញ្ញានេះ។ គណៈកម្មាធិការនេះមានកង្វល់ផងដែរអំពីការរឹត ត្បិតលើសិទ្ធិបោះឆ្នោតសម្រាប់ជនមានសតិវិបល្លាស មួយចំនួន (មាត្រា ២, ១០, ២៥ និង២៦)។

រដ្ឋភាគីគួរពិនិត្យឡើងវិញនូវច្បាប់របស់ខ្លួន ដែលបដិសេធសិទ្ធិបោះឆ្នោតរបស់ទណ្ឌិតទាំង អស់ ក្រោយពេលពិចារណាលើ កថាខ័ណ្ឌ ១៤ នៃសេចក្តីពន្យល់ទូទៅរបស់គណៈកម្មា

ធិការនេះ លេខ២៥ (១៩៩៦) លើមាត្រា ២៥ (ការចូលរួមក្នុងកិច្ចការសាធារណៈ និងសិទ្ធិបោះឆ្នោត)។ រដ្ឋភាគីក៏គួរតែធានាផងដែរថា ច្បាប់របស់ខ្លួនមិនបានរើសអើងប្រឆាំងនឹងជនមានសតិវិបល្លាស ដោយបដិសេធនូវសិទ្ធិបោះឆ្នោតរបស់ពួកគេ ឈរលើមូលដ្ឋានដែលមានការទាក់ទងតិចតួច ឬដែលមិនមានទំនាក់ទំនងសមហេតុផល និងជាសត្យានុមត ទៅនឹងសមត្ថភាពក្នុងការបោះឆ្នោតរបស់ពួក ដោយត្រូវគិតគូរពិចារណាលើមាត្រា ២៥ នៃកតិកាសញ្ញានេះ។

បុគ្គលគ្មានរដ្ឋ

២៧. គណៈកម្មាធិការមានកង្វល់អំពីស្ថានភាពរបស់ខ្មែរក្រោម និងជាតិពិន្ទុវៀតណាមដែលបាន និងកំពុងរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ជាច្រើនជំនាន់មកហើយ ដែលតែជាជនគ្មានរដ្ឋ ឬកង្វះឯសារអត្តសញ្ញាណកម្ពុជា។ គណៈកម្មាធិកានេះ មានកង្វល់បន្ថែមទៀតអំពីកិច្ចរក្សាការពារមិនគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីធានាថា កុមារដែលកើតនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា បើសិនជាពួកគេមិនមានរដ្ឋទេនោះ ត្រូវទទួលបានសញ្ជាតិ និងឯកសារអត្តសញ្ញាណកម្ម (មាត្រា ២, ២៤ និង ២៦)។

**រដ្ឋភាគីទាំងអស់គួរតែយកវិធានការចាំបាច់ដើម្បីធានាឱ្យបាននូវការទទួលបានសិទ្ធិពេញលេញពីកតិកាសញ្ញានេះ ដោយអ្នករស់នៅទាំងអស់ រាប់ទាំង បុគ្គលគ្មានរដ្ឋផង។ រដ្ឋភាគីក៏គួរតែជួយសម្រួលផងដែរដល់ការទទួលបាននូវសំណុំឯកសារអត្តសញ្ញាណកម្ម។ លើសពីនេះទៀត រដ្ឋភាគីគួរតែធានាសិទ្ធិកុមារគ្មានរដ្ឋ ដែលបានកើតនៅលើទឹកដីនៃប្រទេសកម្ពុជា ចំពោះឪពុកម្តាយកុមារគ្មានរដ្ឋទាំងនេះ ដើម្បីទទួលបានសញ្ជាតិមួយ។**

សិទ្ធិរបស់បុគ្គលជនជាតិភាគតិច

២៨. ទោះបីជាទទួលស្គាល់ក្របខ័ណ្ឌគតិយុត្តិដែលមានស្រាប់ក៏ដោយ ក៏គណៈកម្មាធិការតែនៅតែមានកង្វល់ថា ជនជាតិដើមភាគតិចមិនត្រូវបានគេលើកយកមកពិគ្រោះយោបល់គ្រប់គ្រាន់ ក្នុងដំណើរការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ទាក់ទិននឹងបញ្ហានានាដែលប៉ះពាល់ដល់សិទ្ធិរបស់គេ រាប់ទាំងការគ្រប់គ្រងដីសហគមន៍របស់ពួកគេ និងបែងចែកដីសម្រាប់ឧស្សាហកម្មទាញយករ៉ែ និងកសិពាណិជ្ជកម្ម។ ក្នុងន័យនេះ សម្បទានដីដែលពួកគេទាមទា នៅតែបន្តត្រូវបានផ្តល់សម្រាប់ការប្រើប្រាស់ឯកជន។ គណៈកម្មាការនេះក៏បានកត់សម្គាល់ដោយកង្វក់ផងដែរ អំពីរបាយការណ៍ដែលថា ជនជាតិដើមភាគតិចដែលមានបញ្ហាពាក់ព័ន្ធជាមួយរដ្ឋាភិបាលក្នុងការការពារសិទ្ធិរបស់ពួកគេ នឹងប្រឈមមុខនឹងឧបសគ្គជាក់ស្តែងជាច្រើន។

រដ្ឋភាគីគួរតែបង្កើតយន្តការពិគ្រោះយោបល់មួយដែលមានប្រសិទ្ធិ ភាព និងធានាបាននូវការពិគ្រោះយោបល់ប្រកបដោយអត្ថន័យជាមួយនឹងជនជាតិដើមភាគតិចក្នុងការធ្វើការសម្រេចចិត្តនៅក្នុងគ្រប់វិស័យទាំងអស់ដែលមានផលប៉ះពាល់លើសិទ្ធិរបស់ពួកគេ។

## ការផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានដែលទាក់ទងទៅនឹងកតិកាសញ្ញានេះ

២៩. រដ្ឋភាគីគួរតែផ្សព្វផ្សាយឲ្យបានយ៉ាងទូលំទូលាយនូវកតិកាសញ្ញានេះ អត្ថបទនៃរបាយការណ៍តាមកាលកំណត់លើកទីពីររបស់ខ្លួន ការឆ្លើយតបជាលាយលក្ខណ៍អក្សរទៅនឹងបញ្ជីនៃបញ្ហា ដែលបានធ្វើឡើងដោយគណៈកម្មាការ និងការពនិត្យផ្ទៀងផ្ទាត់ចុងក្រោយ ក្នុងចំណោម អាជ្ញាធរតុលាការ អាជ្ញាធរច្បាប់ និងអាជ្ញាធររដ្ឋបាល សង្គមស៊ីវិល និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនានា ដែលប្រតិបត្តិការនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ក៏ដូចជាសាធារណជន។

៣០. អនុលោមតាម វិធាន ៧១ កថាខ័ណ្ឌទី ៥ នៃវិធាននៃនីតិវិធីរបស់គណៈកម្មាធិការ រដ្ឋភាគីគួរផ្តល់ ក្នុងអំឡុងពេលមួយឆ្នាំ នូវពត៌មានដែលពាក់ព័ន្ធស្តីពីការអនុវត្តអនុសាសន៍របស់គណៈកម្មាធិ ដែលបានធ្វើឡើងនៅក្នុង កថាខណ្ឌ ១១, ១៣ និង ២១ ខាងលើ។

៣១. គណៈកម្មាធិការស្នើឲ្យរដ្ឋភាគីដាក់របាយការណ៍តាមកាលកំណត់ក្រោយរបស់ខ្លួន នៅថ្ងៃទី២ ខែមេសាឆ្នាំ២០១៩ និងត្រូវបញ្ចូលព័ត៌មានបច្ចុប្បន្នភាពជាក់លាក់ ស្តីពីការអនុវត្តនូវអនុសាសន៍ទាំងអស់របស់ខ្លួន ព័ត៌មានស្តីពីកតិកាសញ្ញាទាំងមូល។ គណៈកម្មាធិការស្នើឲ្យរដ្ឋជាភាគីធ្វើការរៀបចំរបាយការណ៍នេះ ដើម្បីពិគ្រោះឲ្យបានទូលំទូលាយជាមួយសង្គមស៊ីវិល និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ដែលកំពុងប្រតិបត្តិការនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ យោងតាមសេចក្តីសម្រេចចិត្តរបស់មហាសន្និបាតលេ៦៨/២៦៨ ពាក្យដែលកំណត់សម្រាប់របាយការណ៍នេះគឺចំនួន ២១.២០០ ពាក្យ។

---